

Luonnon monimuotoisuus tulisi huomioida paremmin vihreän siirtymän hankkeissa

Tämän kirjeen laatijat ovat paikallisten luonnonsuojeluyhdistysten ja -piirien aktiiveja. Olemme viime vuosina olleet paljon tekemisissä ns. vihreän siirtymän hankkeiden kanssa omilla alueillamme, mistä syntyi tarve yhteiseen keskusteluun ja kokemusten jakamiseen. Päätimme lähestyä SLL:n hallitusta tällä kirjeellä, jossa tuomme kootusti esiin havaintojamme ja toiveitamme liiton suuntaan.

Olemme huolissamme siitä, että ilman kokonaisvaltaista ennakosuunnittelua etenevät tuulivoimahankkeet pahentavat luontokatoa ja heikentävät uusiutuvan energian hankkeiden paikallista hyväksyttävyyttä.

Tilannekuva

Useiden luonnonsuojelupiirien alueella on tällä hetkellä vireillä kymmeniä tuuli- ja aurinkovoimahankkeita. Vuonna 2023 tuulivoiman osuus Suomen sähköntuotannosta oli 18 %, ja osuus kasvaa jatkuvasti. Uusiutuvaa energiaa tarvitaan ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi, mutta samoille alueille kasautuvien tuuli- ja aurinkovoimalahankkeiden yhteisvaikutukset, monen hankkeen luontoarvoja heikentävä sijainti sekä puutteellinen ympäristövaikutusten arviointi aiheuttavat haittaa luonnon monimuotoisuudelle. Tilanne on samankaltainen kuin vesivoimaloita rakennettaessa aikoinaan: valtavat määrät koskia valjastettiin energiantuotantoon ilman kokonaisvaltaista suunnittelua, ja massiivisten muutosten aiheuttamat haitat monimuotoisuudelle ymmärrettiin vasta myöhemmin.

Valtaosa hankkeista sijoittuu harvaan asutuille seuduille ja maakuntiin, joiden pinta-ala on suuri, mutta asukasmäärä pieni. Tämä tarkoittaa, että etenkin tuulivoimahankkeisiin liittyviin lausuntoihin ja selvityksiin kuluu merkittävä osa monen luonnonsuojeluyhdistyksen ja -piirin resursseista. Tilannetta pahentaa se, että tuulivoimahankkeiden luontoselvitysten laatu vaihtelee paljon – osa selvityksistä on erittäin puutteellisia, tai selvitysten tuloksia ei välttämättä huomioida hankkeiden suunnittelussa eikä varsinkaan päätöksenteossa. Myös Ely-keskusten työntekijöiltä on kuultu samaa viestiä. Ympäristöviranomaisella on muutenkin rajalliset keinot arvioida ja puuttua hankkeiden haittoihin. Arviointi kohdistuu esim. tiettyyn direktiivilajiin, mutta kokonaisvaikutusten hillitsemiseksi ei ole keinoja.

Useiden toisistaan riippumatta etenevien hankkeiden ongelmana onkin se, että mikään taho ei seuraa eikä huomioi alueellisella tai valtakunnallisella tasolla hankkeiden yhteisvaikutusta luonnon monimuotoisuuteen, puhumattakaan kaikkien maankäyttötapojen yhteisvaikutuksesta. Tämä uhkaa pahentaa luontokatoa mm. rapauttamalla Natura-verkoston välisiä ekologisista yhteyksiä ja heikentämällä uhanalaisten lajien (mm. maakotka) ja herkkien lajien (mm. kaakkuri ja silmällä pidettävä metsäpeura) elinympäristöjä. On riskinä, että suunnitellut tuulivoima-alueet esimerkiksi vähentävät metsäpeurojen hyviä vasomiselinympäristöjä ja leviämismahdollisuuksia.

Kainuun kaikki maakunnalliset tuulivoimahankkeet sijaitsevat potentiaalisella maakotkareviirillä, toteaa maakuntakaavaselostuskin, ja tämän hetken tuulivoimapäätökset uhkaavat maakotkakannan elinvoimaisuutta. Viime keväänä pesivä vanha maakotka menehtyi tuulivoimalan lapoihin Vaalan Metsälamminkankaalla ja tämä on varoittava esimerkki kasvavasta ongelmasta sisämaassa.

Maakuntakaavoitus olisi käytännössä ainoa työkalu hankkeiden huolellisempaan ennakko-ohjaukseen, mutta kokemuksemme on, että tuulivoimaa koskevissa maakuntakaavoissa ei joko selvitetä luontovaikutuksia tai selvityksiä ei huomioida riittävästi. Esimerkiksi Pohjois-Savossa suurin osa maakuntakaavan tuulivoimapotentialista on sijoitettu samoille alueille, jotka on tunnistettu luonnon ydinalueiksi. Merkittävä osa hankkeista myös sijaitsee maakuntien rajaseuduilla, jolloin yhteisvaikutukset jäävät helposti huomioimatta. Maakuntien ja kuntien rajaseudut ovat usein viimeisiä hiljaisia alueita, jotka menetetään hankkeiden myötä lopullisesti. Maakuntakaavoissa voi olla hyvät luonnonsuojelulliset lähtötavoitteet, jotka kuitenkin vesittyvät poliittisessa päätöksenteossa.

Kokemuksemme mukaan mm. kunnissa ja jopa ympäristöviranomaisessa tunnetaan tuulivoiman luontovaikutuksia varsin vähän. Sellaisiakin hankkeita pidetään automaattisesti vihreinä ja ympäristöstävällisinä, joihin sisältyy merkittäviä luonnon monimuotoisuuteen liittyviä riskitekijöitä. Hankkeita on vireillä esimerkiksi suojelualueiden läheisyyteen ja uhanalaisten lajien reviireille.

Luonnonvarakeskuksen vuonna 2023 julkaiseman kirjallisuuskatsauksen mukaan useat lintu- ja nisäkäryhmät väistävät tuulivoima-alueita jopa useiden kilometrien päähän. LUKEn koostejulkaisun mukaan yksilöiden siirtyminen osittain tai kokonaan pois voimaloiden alueelta voi pienentää populaatiokokoa, mistä on haitallisia seurauksia erityisesti harvinaisille ja uhanalaisiin lajeille.

Tutkittua tietoa tuulivoimaloiden luontovaikutuksista on edelleen vähän etenkin nykyisillä voimalakorkeuksilla. LUKEn tutkimusprofessori Anne Tolvasen mukaan tuulivoimarakentamisessa olisi syytä noudattaa varovaisuusperiaatetta eikä voimala-alueita tulisi sijoittaa lähelle suojelualueita. Tiedon puute ei oikeuta oletamaan, ettei haittavaikutuksia olisi.

Itä-Suomen yliopiston keväällä 2024 julkaiseman selvityksen mukaan tuulivoimahankkeiden hankevetoinen, sattumanvarainen ja hallitsematon eteneminen heikentää paikallista hyväksyttävyyttä ja vaikuttaa myös ympäristövaikutusten arvioinnin laatuun. Huonosti ennakkoon suunnitellut ja ongelmalliset hankkeet kuluttavat viranomaisten resursseja, mikä hidastaa myös kannatettavien hankkeiden toteutumista.

Energiasiirtymän luontovaikutusten hillitsemiseen tarvitaan liitolta apua

Me allekirjoittaneet toivomme luonnonsuojeluliitolta lisää tukea tuuli- ja aurinkovoimakokonaisuuteen vaikuttamiseen. Liitto voisi pyrkiä vaikuttamaan esimerkiksi Ympäristöministeriöön siten, että energiasiirtymässä huomioitaisiin paremmin vaikutukset monimuotoisuuteen. Kyse ei ole uusiutuvan energiantuotannon vastustamisesta, vaan tuotantoalueiden sijoittamisesta luontoarvoiltaan vähäisemmille alueille ja hankkeiden kokonaisvaikutusten huomioimisesta.

Luonnon ydinalueet tai monimuotoisuuskeskittymät voitaisiin selvittää paremmin jo etukäteen esimerkiksi maakuntakaavaa valmisteltaessa ja jättää ne tuuli- tai aurinkovoimarakentamisen ulkopuolelle. Uusi tutkimustieto tulisi myös huomioida ja varovaisuusperiaatetta noudattaa hankesuunnittelussa ja vaikutusten arvioinnissa. Samalla olisi tärkeää pohtia, miten kunnat voisivat saada kompensaatiota mahdollisten kiinteistöverotulojen menetyksestä alueilla, jonne tuulivoimarakentamista ei luontoarvojen vuoksi suositella.

Energiapolitiikassa tulisi myös nostaa valtakunnallisella tasolla esille nykyistä voimakkaammin

energian säästäminen ja rakennettujen alueiden hyödyntäminen uusiutuvan energian tuotannossa. Uusiutuvan energian pientuotannon hajasijoitus rakennetuille teollisuusalueille lisäksi huoltovarmuuttakin. Liitto voisi selvittää, millainen potentiaali energian säästämässä olisi, mikä määrä tuulivoimaloita riittäisi säästötoimien jälkeen valtakunnalliseen energiaomavaraisuuteen, ja millaisille alueille sijoittaminen tuottaisi vähiten haitallisia ympäristövaikutuksia.

Toivomme myös, että luonnonsuojeluliitto käyttäisi arvoaltaansa ja mediakontaktejaan, jotta nämä energiasiirtymään liittyvät valtakunnalliset ongelmat saisivat enemmän näkyvyyttä ja painoarvoa julkisuudessa. Luonnonsuojeluliiton Tuulivoimaoppaan mukaan tuulivoiman vihreys on sijoituspaikkakysymys. Toivoisimmekin liiton korostavan jatkossa yhä enemmän sitä, että vihreään siirtymään tulee olla sisäankirjoitettuna myös luontokadon torjunta ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus.

Toivoisimme liitolta selkeämpiä ja painokkaampia linjauksia uusiutuvan energian hankkeisiin, ja lisäksi myös aktiivista ja avointa keskustelua paikallistahojen kanssa. Jaetaanko liitossa sama tilannekuva? Millä tavalla liitto voisi asiassa toimia?

3.9.2024

Markus Sjöberg, Pohjois-Savon piirin puheenjohtaja

Heikki Susiluoma, Keski-Suomen piirin puheenjohtaja

Vesa Hyyryläinen, Kainuun piirin ja Paltamon luonto ry:n puheenjohtaja

Esko Saari, Pohjois-Pohjanmaan piirin puheenjohtaja

Heli Hämäläinen, Pohjanmaan piirin puheenjohtaja

Karri Jutila, Satakunnan piirin aluesihtööri

Siiri Auvinen, Suomen luonnonsuojeluliiton Kajaanin yhdistys ry:n puheenjohtaja

Osma Naukkarinen, Sisä-Savon luonnonystävät ry:n puheenjohtaja

Jarmo Yliluoma, Iisalmen luonnon ystäväin yhdistys ry:n puheenjohtaja